

300: Fa tres segles o d'aquí a tres segles?

per Bernat Joan i Marí

Present, passat i futur

He de començar dient que les visions estrictament historicistes dels problemes actuals no em sedueixen gens ni mica. Basar tota una actuació projectada vers el futur en determinats fets històrics pens que resulta insuficient, coix, i, de vegades, fins i tot, esbiaixat. M'he convençut d'aquest punt de vista veient, per exemple, el pes de la qüestió històrica a l'àrea dels Balcans.

Deia Winston Churchill, segurament el polític que ha constituït la font de més cites genials, que els Balcans tenien més història de la que podien digerir. Segurament deu ser veritat. I a nosaltres, quan ens han volgut difamar des dels òrgans centrals de l'Estat espanyol, se'ns ha tractat sovent de «balcànics». Però la reivindicació nacional, ni a les Balears ni a cap altra àrea dels Països Catalans, no en té res, de balcànica. El nostre nacionalisme no estatista no parteix de cap tipus d'identitat excloent, sinó que es basa en la voluntat de cada individu, de cada persona. És eivissenc, és mallorquí, és valencià, és català qui decideix ser-ne, qui fa un acte de voluntat de ser-ne. No es tracta de cap qüestió essencial, ni immutable, ni incompartible. Es pot ser alhora català i europeu, o eivissenc, català i mediterrani, o català, veneçolà i hispanoamericà. No hi ha cap problema, en tot això. I aquesta perspectiva ens diferencia clarament de la posició envers la qüestió de la identitat nacional als Balcans.

Entre l'empatx d'història dels Balcans i la noció líquida (permeteu-me la referència fent un paral·lelisme amb l'admirat Zyg-

munt Bauman) de la història, hi ha tot un camí. Certament, podem discutir amb força que la pertinença històrica al Regne d'Hongria hagi de ser determinant per la dimensió política actual de la Voivodina o de Transsilvània. Amb la Història, certament, no n'hi ha prou. Si al darer hi ha una voluntat popular que avala canvis en l'actualitat, des d'una perspectiva estrictament democràtica, ja són figures d'un altre paner. Però la Història, certament, no resulta suficient. La Voivodina formava part del Regne d'Hongria, però avui podria formar part legítimament de la República de Sèrbia, amb unes determinades condicions. O podem muntar un debat, sense cap problema, sobre la legitimitat de la ubicació actual de la Voivodina dins Sèrbia. Convendrem, emperò, de manera generalitzada, que l'aval per a la situació actual no serà la Història. O que, almanco, no ho serà per damunt de la voluntat manifestada de la majoria de la població d'aquella àrea d'Europa.

Si la història balcànica s'expressa d'una manera pètria, la nostra s'expressa d'una manera líquida. Entre nosaltres, sembla que existeix una mena de consens en l'amnèsia, que només es trenca, a temporades, a Catalunya. No apel·lam a la Història per cap tipus de reivindicació actual. No en feim cas. Fins i tot, aparentment, moltes vegades la Història ens incomoda. Preferim no referir-nos-hi. Encara diria més: sovent preferim ni tan sols conèixer-la. O, senzillament, donam per bones les quatre indicacions que ens donen des del centre on ens escriuen la Història. I nosal-

tres dimitim amb alegria d'intentar tenir-ne un coneixement mínimament aprofundit, i tan imparcial com sigui possible. La Història, clar i ras, en general, a les nostres illes, no ens interessa.

Però som on som perquè al llarg de la Història s'han produït tota una sèrie d'esdeveniments que ens han portat fins aquí. Només a Catalunya s'ha desenvolupat una mica el gènere de la ficció històrica, tan de moda a molts llocs del món. I això que a les Illes Balears tendríem un autèntic filó, si volguéssim avançar en aquesta línia creativa. Què hauria passat si, posem per cas, els anglesos no s'haguessin quedat només Menorca, sinó que, renunciant a Florida o a Gibraltar, s'haguessin quedat també Mallorca i les Pitiüses? Potser avui seríem un estat independent vinculat a la Commonwealth? Ens hauria anat millor o pitjor de com ens ha anat? No ho podem certificar. Però podem permetre'ns, com a mínim, de suposar que la Història hauria estat diferent per a nosaltres. I què hauria passat si l'amo en Joan March, que va estar dubtant entre una opció i l'altra, segons diuen alguns historiadors, hagués optat per demanar protecció a Mussolini i constituir durant la II República espanyola un Estat balear associat a la Itàlia feixista, en comptes de sufragar el colp d'estat del general Franco? Tampoc no ho sabem, però també podem expressar la nostra convicció que la Història hauria evolucionat d'una altra manera.

El nostre passat, per tant, té un impacte sobre el present. Si avui les Illes Balears som una comunitat au-

tònoma de segona regional, sense pràcticament cap poder polític propi, amb un sistema de partits molt semblant al de la resta de l'Estat, amb una escassa consciència de país i amb una submissió impertèrrita als dictats de Madrid no és per casualitat. Patim aquestes condicions per determinats esdeveniments històrics que ens hi han portat, alguns dels quals són absolutament clau i es produeixen en un període de molt pocs anys. Des del meu punt de vista, un d'aquests períodes clau és el de la Guerra de Successió, i un esdeveniment clau és la promulgació del Decret de Nova Planta (em referesc, naturalment, al Decret de Nova Planta per a les Balears, paral·lel al que varen patir Catalunya i el Regne de València).

El passat, doncs, llasta inexorablement el nostre futur. La nostra consciència col·lectiva, el grau de consciència nacional, la voluntat de ser, en definitiva, vénen fortament marcats per l'impacte dels esdeveniments històrics concrets en la nostra societat. Per tant, la Història és com una mena de corda que ens lliga, unes cadenes que ens immobilitzen, unes pors atàviques que ens tenallen i que ens dificulten la possibilitat de prendre decisions autònomes, madures, sobiranes, de cara al nostre futur.

Un aniversari incòmode

Per totes aquestes raons (i per moltes més), l'aniversari que celebrem enguany —el 300è aniversari de l'ocupació de les illes d'Eivissa, Formentera i Mallorca per les tropes borbòniques— constitueix un recordatori incòmode. Per això existeix el perill, que entre tots els que ho veim des d'aquest punt de vista hem de conjurar, que la celebració passi més o manco desapercebuda, sense pena ni glòria.

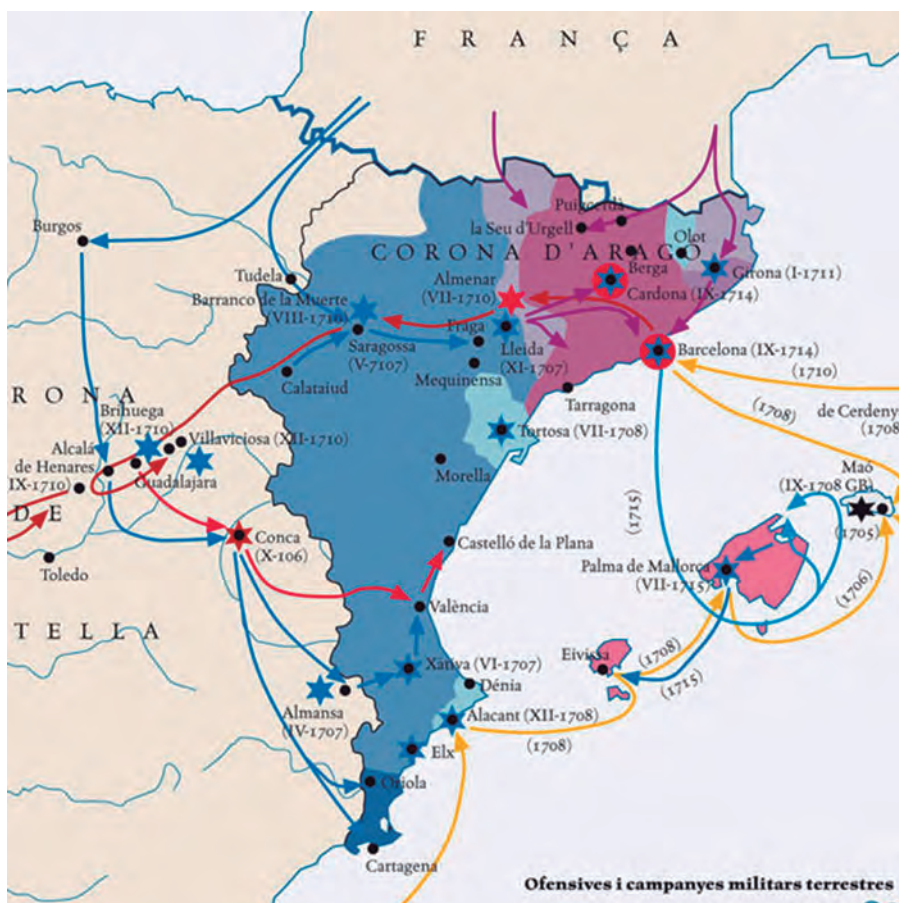
A qui incomoda la celebració del 300è aniversari de l'ocupació forastera de la nostra Pàtria? Certament, a molta gent. En primer lloc, incomoda a tots aquells que no discuteixen la Nova Planta, base per a la creació de l'Estat espanyol, tal i com es va articular a partir del prin-

Portada de la publicació que es va fer, el 1716, del Decret de Nova Planta.

cipi de la monarquia borbònica. Incomoda a la dreta de matriu espanyola, majoritària a les tres illes, que fa tres-cents anys passarem a formar part d'això que avui entenem com a Espanya (ja explicaré una mica més endavant el perquè d'aquesta afirmació). Incomoda, per tant, el Partit Popular. I l'incomoda profundament perquè el simple fet d'entrar a debatre el que va ocórrer fa tres-cents anys pot fer trontollar la seua visió de la nostra pertinença

a Espanya com una qüestió volguda, assumida, gairebé com un fet de la naturalesa. Tothom qui pensi que Eivissa és Espanya i ja està, i que aquest fet ha d'estar fora de qualsevol tipus de discussió només es pot sentir incòmode, davant la celebració del 300è aniversari de l'ocupació borbònica i del Decret de Nova Planta. Si Espanya, per dir-ho en termes de José Antonio (Primo de Rivera), ja existia dins el cap de Déu abans que creàs la Humanitat,

En el mapa, les ofensives i campanyes militars terrestres que tengueren lloc, durant la Guerra de Successió, fins al 1715, especialment en el territori de la corona d'Aragó.

per quina raó ens hauríem de posar a recordar un fet històric que, justament, qüestiona que els estats de la corona d'Aragó i la corona de Castella féssim part d'una mateixa nació? Es tracta d'una celebració, d'un esdeveniment i d'un plantejament excessivament incòmodes. Especialment si interessa que no s'investigui, que no se sàpiga, que no es descobreixi de què va la cosa.

La celebració del 300è aniversari de l'ocupació borbònica incòmoda, per descomptat, tota l'extrema Espanya. Qualsevol representant de les «noves» formacions polítiques que prediquen per damunt de tot una unitat que vol dir uniformitat, que atribueixen el km 0 estrictament a la geografia madrilenya, s'han de sentir profundament incòmodes davant la commemoració de l'esdeveniment. I, sobretot, davant la presa de consciència que pot suposar en relació a la situació política que, ara mateix, pateixen les nostres illes.

Però també pot incomodar l'esquerra que no ha assumit el dret d'autodeterminació dels pobles, o que té seriosos dubtes al voltant de la plurinacionalitat de l'actual regne d'Espanya. Qualsevol que pensi que Espanya és una sola nació (i no tres, o quatre, segons interpretacions) s'ha de sentir profundament incòmode davant la celebració del tercer centenari de la Nova Planta. I, finalment, incomoda els «alternatius» que consideren que la qüestió nacional no es troba entre les preocupacions fonamentals de la gent, que entén el fet nacional com una qüestió secundària, i que no vincula el fet nacional a elements com ara la capacitat d'autogovernar-se i el benestar social. Per als que dissocien una cosa i l'altra –i una part de l'esquerra alternativa ho fa sense cap pudor, i, també, sense cap rigor– la commemoració de la implantació de la Nova Planta només pot generar incomoditat.

El sentit de la Guerra de Successió

El gran debat històric sobre la Guerra de Successió es basa en la disjuntiva sobre si aquesta guerra va ser una guerra civil espanyola (és a dir, bàsicament, una guerra interna entre espanyols, entre persones que compartien una mateixa nacionalitat), o si va ser una guerra nacional, una guerra que va enfrontar dues nacions (posició que alguns expressen, senzillament, afirmant que s'enfrontaren dues concepcions diferents de com s'havia d'organitzar la monarquia espanyola).

Per als que opinen que la Guerra de Successió senzillament va ser una guerra civil, l'enfrontament entre Carles d'Àustria i Felip de Borbó per aconseguir la corona d'Espanya no implicava diferències gaire substancials a l'hora de concebre l'estat. I, en qualsevol cas, no tenia cap implicació pel que fa a la qüestió nacional. Es tractava, des d'aquest punt de vista simplista, d'una guerra entre espanyols, i res més.

Lamentablement per a ells, emperò, tenim piles de documents que vénen a mostrar que el component nacional va ser fonamental en la Guerra de Successió. Si el component nacional no hagués tengut tanta importància, per què s'hauria desencadenat una persecució sense treva contra la llengua catalana, que ja era percebuda com el nostre principal signe d'identitat nacional? Quin sentit tendrien les paraules de José Patiño, adreçades a Felip V, lamentant-se de l'amor «forassenyat» dels catalans a la llengua de la seua pàtria? I quin sentit tendria, sobretot, que tant Felip V com els seus principals agents en la conquesta qualificassin la intervenció militar com una «conquesta» i es referissin als estats de la corona d'Aragó, tot sovent, com a «terres conquistades»? Podem suposar que els Borbons «conquistaven» terres del seu mateix país? La llengua catalana, era sentida com a pròpia, com a part del patrimoni lingüístic d'Espanya? Ho és avui?

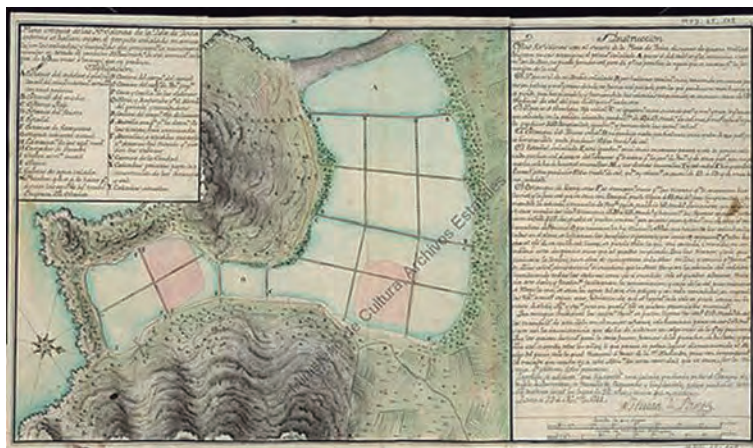
Certament, hi ha molts més arguments per sostenir que la Guerra

de Successió no va ser només un episodi en una gran guerra europea (que alguns han qualificat com l'autèntica Primera Guerra Mundial), sinó que, per a nosaltres, va ser la guerra en què vàrem perdre la nostra sobirania nacional (entesa en el sentit en què es podria entendre a principis del segle XVIII, certament; no en un sentit modern). O, com a mínim, encara que els termes no siguin contradictoris, hi ha molts més arguments per dir que la Guerra de Successió va enfrontar dues visions radicalment diferents de com s'havia d'organitzar la corona d'Espanya: una de centralista, mononacional, monolingüe, estrictament francesa (per entendre'ns), i una altra de confederal, plurinacional, plurilingüe, molt més d'acord amb el model del que va ser l'Imperi Austrohongarès.

Per a uns, la corona d'Espanya governava una nació (que encara s'havia de construir), tenia una llengua (que encara s'havia d'imposar) i volia amalgamar una consciència nacional única (que encara estava per bastir). Per als altres, la corona d'Espanya governava diverses nacions (que ja estaven ben construïdes i que comptaven amb institucions pròpies), tenia diferents llengües (amb territoris que s'havien consolidat a partir de la conquesta als àrabs dels territoris de la Península Ibèrica i de les illes Balears) i volia mantenir la pluralitat de consciència nacional, d'acord amb el que ja feien els Àustries a d'altres llocs d'Europa, i molt especialment al ja referit Imperi Austrohongarès.

Si la Guerra de Successió va ser només una guerra civil entre espanyols, per què la Corona ens va confiscar les salines d'Eivissa i Formentera, la nostra principal indústria, la nostra principal font de riquesa, en aquell temps? A uns compatriotes, se'ls confiscaria, com a botí de guerra, la seua principal font de riquesa? (En canvi, observi's que confiscar-los la riquesa pròpia és allò que habitualment fan les nacions que en conquereixen d'altres). De la mateixa manera, es varen anul·lar les institucions d'àmbit balear –com ara el Gran i General

Les salines d'Eivissa en un mapa de 1744, quan el rei ja les havia confiscat a la Universitat.

Consell – i les insulars, en el nostre cas la Universitat d'Eivissa. Per què ens havien de liquidar les institucions pròpies, si la guerra havia estat una guerra civil? (Anul·lar les institucions pròpies és una cosa que també, habitualment, solen fer les nacions conquistadores amb les nacions conquistades). Per quina raó, Felip V havia de liquidar –sense continuïtat fins l'any 1932– la Generalitat de Catalunya? Per què, uns anys abans, havia finiquitat les institucions de l'antic Regne de València? No és això el que els conqueridors fan amb els conquerits? I, hi insistesc, un pot conquerir el seu propi país? Tot plegat, com a mínim, si hi aplicam una mica de lògica, ens ha de sonar altament estrany.

I tot això per no parlar dels sentiments. Algú qüestiona avui que, per als catalans, l'11 de setembre, dia de la caiguda de Barcelona davant les tropes borbòniques, Diada Nacional de Catalunya, constitueix una celebració d'afirmació nacional? Seria així si els catalans considerassin la Guerra de Successió com una guerra civil? O, fins i tot, si hi hagués divisió a l'hora de considerar-la?

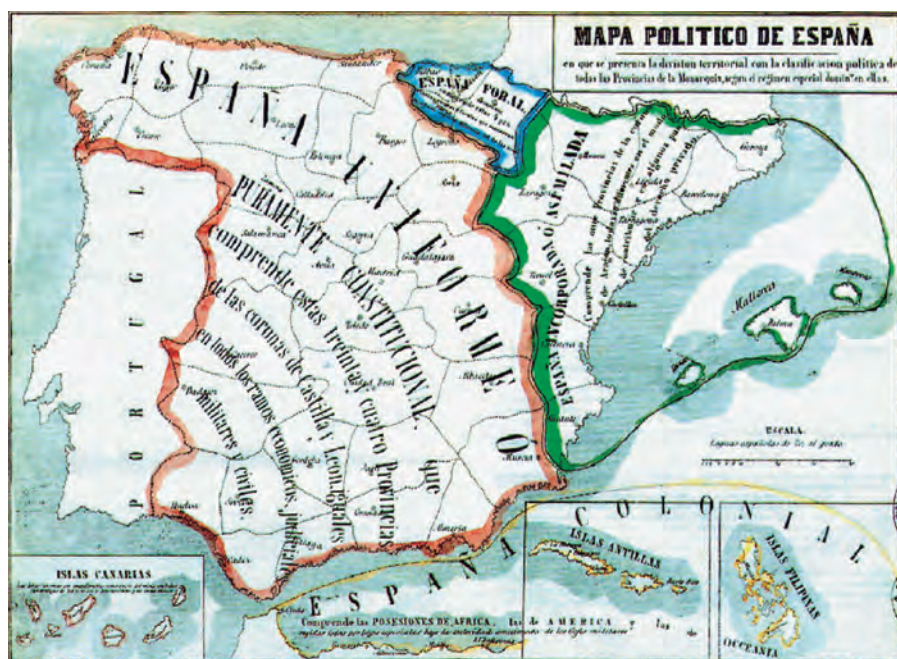
Castella es menja Espanya

Amb els decrets de Nova Planta, a principis del segle XVIII –un per a cadascun dels estats de l'antiga Corona Catalanoaragonesa–, es varen acabar les nostres institucions nacionals d'autogovern i es va procedir a liquidar el poc que ja ens quedava de sobirania nacional. Però també es va acabar el significat d'Espanya. Amb la creació de l'Estat espanyol modern, dotat de contingut sota el

regnat de Carles III, durant la segona meitat del segle XVIII, es va liquidar la idea medieval i renaixentista d'Espanya (i no pretenc dir, amb això, que Espanya significàs el mateix per als medievals que per als renaixentistes).

Les nostres cròniques medievals parlen profusament d'Espanya. No constitueix cap tabú ni cap concepte estrany. Però tampoc no constitueix cap terme que es refereixi a una realitat política. Durant l'Edat Mitjana, el concepte d'Espanya té bàsicament dos significats: a) durant la primera etapa de la conquesta de territoris als àrabs, Espanya significa el tros de terra, cada vegada minvant, que els estats cristians encara no havien conquerit als àrabs; i b) posteriorment, fa referència a la Península Ibèrica (i no sempre queda clar si també fa referència o no a les illes Balears, tot i que normalment en queden excloses). A partir dels Reis Catòlics, Espanya es refereix als territoris que formaven part de la Corona Hispànica. Però tampoc no fa referència a una unitat nacional, ni en el sentit en què l'entenem avui, ni tampoc en el sentit en què s'entenia aleshores (tot i que, certament, el concepte, en termes moderns, encara no havia estat formulat).

Especialment entre els segles XVI i XVIII el concepte d'Espanya és utilitzat en un sentit globalitzador, sense qüestionar-ne la pluralitat, i, per tant, constitueix una mena d'escut de les nacions que se sentien pressionades per l'afany expansionista de Castella. No s'equalitza Castella i Espanya, sinó que en

En aquest mapa polític de 1854 es reflecteix, vora l'Espanya uniforme, la foral i la colonial, l'Espanya incorporada o assimilada (els territoris de l'antiga corona d'Aragó)

aquella època, els catalans, molt especialment, es refereixen a Espanya com allò que engloba la nació castellana i la nació catalana en igualtat de condicions, sense que hi hagi cap posició supremacista de l'una sobre l'altra. Aquesta visió d'Espanya, que és la que perdura durant tota l'etapa dels regnats dels Àustries, acaba, igual que la nostra sobirania nacional, amb els decrets de Nova Planta, a conseqüència de la Guerra de Successió.

A partir de la promulgació dels decrets de Nova Planta, doncs, senzillament, Castella es menja Espanya. El concepte d'Espanya que naixerà de la Nova Planta i que es consolidarà durant el regnat de Carles III serà equivalent al de Castella. Espanya ja no podrà ser més un escut per impedir l'expansionisme castellà perquè, precisament, l'expansionisme castellà es consolida amb la victòria al final de la Guerra de Successió. I aleshores Espanya desapareix (en el seu sentit medieval i austriacista) i Castella es transforma en Espanya. Un eivissenc, un formenterer, un català, un valencià poden ser sobirans i espanyols en l'Espanya d'abans; però passen a ser castellans a l'Espanya que sorgeix a la primeria del segle XVIII. No tenen dret a ser, amb la

seua pròpia personalitat, de la nació no conquerida, perquè la nació, efectivament, ha estat conquerida. De manera que poden ser conquistats i mantenir la pròpia identitat o considerar-se espanyols (equivalent de castellans, clarament, fins a dia d'avui). La catalanitat i l'espanyolitat no són incompatibles durant el regnat dels Àustries, però passen a ser radicalment incompatibles (per decisió castellana, sempre s'ha de tenir en compte) amb el regnat dels Borbons.

La Història ens convoca?

La commemoració dels tres-cents anys de la caiguda de Barcelona, l'11 de setembre de 1714, al Principat de Catalunya, ha estat sonada. Ha comptat amb una implicació profunda de les institucions: la Generalitat de Catalunya, l'ajuntament de Barcelona, la resta d'ajuntaments de les principals capitals catalanes, el Parlament de Catalunya s'han involucrat directament en la celebració de la commemoració del 1714 i de les seues implicacions en el passat, el present i el futur de Catalunya.

S'ha de dir, així mateix, que la gent s'hi ha implicat d'una manera molt directa, al costat de les institucions. I que ha donat força i sentit a

la celebració. Molt significativa, per exemple, cada vegada que el marcador del camp del Barça assenyalava el minut 17.14 (o siga disset i catorze segons) s'estenia, de manera espontània i automàtica, el crit d'Independència! Independència!

«Ara la Història ens convoca», era el lema amb què acabaven els espots publicitaris de la celebració de la commemoració del Tricentenari. I la Història, certament, ha convocat els catalans, en un any transcendental per al futur immediat del país. La Història, per als catalans del Principat, ha tengut un significat evident. I ha servit, sobretot, per dur endavant una projecció ben clara cap al futur. Sana enveja.

Als ciutadans de Mallorca, Formentera i Eivissa, la Història també ens convoca, per al 2015? Entenc que la Història ens convoca, com a mínim, a recordar allò que va passar. No hauria de ser-nos indiferent, per exemple, un personatge extraordinari, com Manuel Desvalls i de Vergós, últim cap militar resistent a la Catalunya antiborbònica, assetjat al castell de Cardona, darrer bastió de la Catalunya lliure, que va venir a Eivissa després de la caiguda de la darrera plaça ocupada pels Borbons al Principat. Manuel Desvalls va arribar a Eivissa, si no vaig equivocat, a principis de 1715, i va rendir l'illa i en va sortir el 5 de juliol d'aquest mateix any. Va ser el darrer governador de l'Eivissa que era a punt de ser ocupada pels Borbons.

En Manuel Desvalls, emperò, només començava la seua vida. Era encara jove. D'Eivissa se'n va anar cap a Gènova, i d'allà a Viena, on es va posar a les ordres de l'Emperador. Va ser destinat als confins de l'Imperi, a terres de l'actual Sèrbia.

Un dels nombrosos dissenys que es varen difondre durant 2014 per celebrar el Tricentenari 1714-2014.

Fa uns anys vaig tenir ocasió de passejar per Novi Sad, capital de la Voivodina, on una colla d'exiliats dels Països Catalans, dels derrotats pels Borbons, varen fundar un barri anomenat Novi Barcelona. Allà, a la vora del Danubi, Manuel Desvalls va lluitar amb les tropes de l'Imperi Austrohongarès per contenir l'avanç dels turcs de l'Imperi Otomà. Novament Desvalls batallava contra la barbàrie, en nom d'una idea més avançada de Civilització. Desvalls va lluitar a favor de Barcelona, de Cardona i d'Eivissa (és a dir, de la Nació Catalana) contra els castellans que ens estaven envaint, i després va batallar valentament a les ribes del Danubi contra els otomans que volien avançar cap a Viena. El nostre heroi va morir a la capital d'Àustria, com a senescal de l'Imperi, als cent-quatre anys d'edat. Per quan, una biografia amb cara i ulls d'en Manuel Desvalls i de Vergós? Em va emocionar veure que una de les sales de l'Espai del Born, a Barcelona, un gran centre d'interpretació de la Guerra de Successió i de les seues conseqüències, porta el seu nom.

No sé si la Història ens convocarà o no, però tenc ben clar que nosaltres ens hauríem de convocar a nosaltres mateixos per tornar a agafar les regnes de la nostra Història. No podem actuar com un poble menor d'edat, que no es pot emancipar, que no pot decidir per si mateix, que ha de supeditar les seues decisions a una altra nació que el vol assimilat, calladet i monoglot. No ho podem acceptar, ni que sigui per un mínim de dignitat col·lectiva. Nosaltres hem de convocar la Història, i decidir-nos a conduir el nostre futur. Crec que és, bàsicament, un deute que tenim amb nosaltres mateixos, per recuperar la nostra dignitat col·lectiva. I un deute que tenim amb aquells exiliats que el mes de juliol de 1715 partien –en el primer exili nombrós de ciutadans de les Balears– cap a Gènova, cap a Viena o cap als confins de l'Imperi, cap a Novi Barcelona, a intentar contruir una nova vida, tan en pau i en llibertat com els fos possible. I els ho devem també als que varen

optar per l'exili interior, als nombrosíssims bandejats de Mallorca, que se n'anaren a les muntanyes i mantengueren la resistència fins devers 1725.

Què suposà el Decret de Nova Planta per a Eivissa i Formentera

La celebració del nostre Tricentenari de l'Ocupació té sentit, bàsicament, perquè encara, de manera molt clara i visible, en patim les conseqüències. Encara som víctimes del Decret de Nova Planta, i encara patim les conseqüències del Tractat d'Utrecht.

El Tractat d'Utrecht constitueix un dels ridículs històrics més impressionants que han fet els espanyols. Era tanta la gana dels castellans de conquerir Catalunya, era tanta l'ànsia dels Borbons d'aconseguir que Espanya fos una Castella gran i, per tant, de conquerir la Nació Catalana, que, en el Tractat d'Utrecht hi varen fer el negoci de na Peixfrit.

Pel Tractat d'Utrecht, Menorca roman sota la Corona britànica (assortats ells!). Per això a Menorca no es persegueix la llengua catalana; per això hi floreix la literatura neoclàssica (el millor autor en llengua catalana del segle XVIII va ser el menorquí Joan Ramis, i entre els segones files hi destaquen personatges com ara John Kane, governador britànic de Menorca, que va arribar a escriure també poemes en llengua catalana). Per això Menorca comptarà amb la primera Cambra de Comerç. Per això hi haurà a l'illa desenvolupament de la indústria, i una certa prosperitat (especialment si la comparem amb la situació miserable de les altres illes de l'arxipèlag balear). Pel Tractat d'Utrecht, Gibraltar passa també sota jurisdicció britànica. Els anglesos, havent abandonat els catalans, malgrat els esforços d'ambaixadors com Vilana Perles (probablement el català més influent de principis del segle XVIII) o del baró de Dalmasses, varen permetre's l'humorada (humor britànic negre) d'anomenar Catalan Bay la badia de Gibraltar. Avui encara es diu Catalan Bay. I l'aeroport, Catalan Bay Airport. Gibraltar espa-

Portada del Tractat d'Utrecht.

nyol? Que deroguin el Tractat d'Utrecht!

Però Menorca i Gibraltar només són anècdotes. A canvi de deixar de donar suport als catalans, Castella/Espanya va cedir als anglesos Califòrnia i Miami. Es varen estimar més poder conquerir allò que tenien prop abans de perdre's en l'aventura d'intentar gestionar allò que, malgrat ser molt més gran i ric (almanco potencialment), tenien massa lluny. Per quan un estudi seriós de les característiques, els fets i les conseqüències del Tractat d'Utrecht, que havia de marcar de manera decisiva la nostra futura manca de sobirania nacional?

A partir del Decret de Nova Planta, subsegüent a l'ocupació borbònica de les nostres illes, el poder va fer tot el possible perquè deixàs-sim de ser ciutadans lliures. El rei va esdevenir totpoderós. A nosaltres ens desarmaren. Ja no teníem milícies pròpies, ni el dret de defensar-nos directament. A Barcelona, es va suprimir la cèlebre Coronela. Aquí es començaren a transferir els poders individuals i col·lectius a un nou poder, aliè i extern. Vàrem perdre, de manera immediata, identitat i llibertat.

I, conjuntament amb això (i sempre hi van, conjuntament), vàrem

perdre capacitat econòmica. La primera gran decisió que va prendre Felip V, en relació a les illes d'Eivissa i Formentera, a banda de suprimir la nostra Universitat (cosa que no es va fer efectiva fins vuit o nou anys després), va ser la confiscació de les salines (que va ser immediata). En aquell temps, les salines constituïen l'única indústria de les nostres illes i, amb molta diferència, la nostra principal font de riquesa. Al segle XIX, la corona vendria les salines a la família Sales, de Mallorca, per una misèria, i crearia Salinera Española SA.

Va ser emocionant, també, a la darrereria dels anys setanta del segle passat, constatar fins a quin punt hi havia subjacent un esperit d'identitat col·lectiva, d'identitat nacional, en la defensa del Parc Natural de ses Salines. La gent volia preservar les salines perquè constitueixen una àrea natural molt especial i molt rica. Però també «perquè són nostres». Aquest «perquè són nostres» diu més que tots els tractats d'història que es puguin llegir. Hi ha subjacent, d'una manera molt clara, la consciència (històrica) que érem i ja no som, que ens varen desposseir de la nostra pròpia capacitat de decidir, que ens varen conquerir i que fa tres-cents anys que lluiten (sense acabar d'aconseguir-ho mai del tot) per assimilar-nos.

Deia el sociòleg Salvador Cardús que les relacions Catalunya-Espanya constitueixen la història de dues impotències: la impotència de Catalunya (cada vegada menys evident) per independitzar-se d'Espanya, i la impotència d'Espanya (cada vegada més evident) d'assimil·lar nacionalment Catalunya.

Si l'impacte del Decret de Nova Planta a les illes Pitiüses va ser tan contundent, si ha tengut efectes que van fins als nostres dies, ens podem permetre el luxe de pensar en aquell fet com una mera dada històrica? O constitueix un element clau per entendre el nostre present?

D'aquí a tres segles: tres-cents anys cap al futur

Conèixer el passat per entendre el present ens és útil, bàsicament, si

ens ajuda a prendre decisions de cara al futur. Pensem que el futur és l'única part de la Història que encara estam en condicions de canviar. O, per ser més precisos, que podem modelar com considerem més convenient, tot tenint en compte que no som els únics actors en aquesta obra de teatre tan complicada.

La primera decisió que hem de prendre, col·lectivament, els ciutadans d'Eivissa, de Formentera i de la resta de les illes Balears, és si volem prendre decisions per nosaltres mateixos, si volem gaudir plenament del nostre dret a decidir. I això s'estableix, a les col·lectivitats de pertot arreu, en termes de sobirania. Volem la nostra pròpia sobirania nacional o volem delegar-la en bloc, com hem fet fins ara, a l'Estat espanyol?

Entenc que aquesta decisió clau apunta més endavant (esper que no a tres-cents anys vista, de tota manera). Mentrestant, emperò, hi ha tota una sèrie de decisions que formen part del camí que ens ha de portar, diguem-ho en termes romànticocatalanístics, cap a la nostra Ítaca particular.

Per exemple, hem de decidir si volem que la llengua catalana, el nostre principal tret d'identitat col·lectiva, la nostra llengua nacional sigui hegemònica o no dins la nostra societat. Volem que el català sigui la llengua general d'intercanvi? Volem que la llengua catalana constitueixi una eina bàsica de cohesió social? Si ho volem, certament, hem de prendre tota una sèrie de decisions que afectin l'estatus polític, l'estatus jurídic, la promoció pública i tants d'altres elements en relació a la nostra llengua.

Hem de decidir, també, si volem mantenir la nostra dependència econòmica, ofegadora i injusta, o si volem fer-nos càrrec de les regnes de la nostra economia. Clar i ras: volem continuar patint un decaïment fiscal d'un 14 % amb l'Estat espanyol, o volem unes balances fiscals més equilibrades entre les Balears i l'Estat? Des del meu punt de vista, hauríem de deixar de pledejar pel fallat Règim Especial per a les Balears i optar per un model semblant als que tenen autonomia eco-

nòmica: el País Basc i Navarra. Les Illes Balears, doncs, per gaudir d'autonomia fiscal, hauríem de pledejar per aconseguir un concert econòmic per al nostre país plurinsular. Això també durà feina, però es tracta d'una feina que hauríem d'assumir com a prioritat. Mentre no comptem amb un concert econòmic, qualsevol política pública progressista està condemnada al fracàs. Com podem pagar una sanitat de qualitat, com podem millorar el nostre sistema educatiu, si l'Estat ens xucla els nostres recursos, els recursos que, amb el nostre esforç fiscal, generam dia rere dia?

Volem que les nostres comunicacions, en un país format per illes com el nostre, depenguin del centre de l'Altiplà de Castella i estiguin en mans totalment alienes (quan no radicalment contràries) als interessos de la nostra gent? Ens fiam de Telefònica? No hauríem de crear Baleartel, o Balearstelecom, o com s'hagi de dir? Volem gestionar el nostre espai radioelèctric, o hem de continuar pidolant multiplexs i freqüències a Madrid? I els nostres ports i aeroports, dels quals depèn, en bona mesura, la salut de la nostra indústria turística? No els hauríem de gestionar nosaltres mateixos? No hauríem de poder decidir, per exemple, si es fan prospeccions petrolíferes dins les nostres aigües territorials? O hem de deixar que ho continuïn decidint aquells que no tenen mar, i que per això gestionen el nostre?

La nostra gran convocatòria històrica hauria de ser per conjurar-nos per esdevenir majors d'edat. Considerar el català com a llengua prioritària, gaudir d'un concert econòmic amb l'estat, gestionar el nostre espai radioelèctric o gestionar els nostres ports i aeroports només han de ser passes en la direcció correcta, en la direcció favorable, en la direcció cap a la nostra capacitat plena per decidir el nostre futur. Ens ho devem i ho devem a les generacions passades. Però, sobretot, en un primeríssim i destacat lloc, ho devem a les generacions futures.

BERNAT JOAN I MARÍ ■